

De integrale wijkaanpak

Onze leefomgeving zal grote veranderingen ondergaan als gevolg van transitie op het gebied van energie, klimaatadaptatie, mobiliteit, verstedelijking, natuurinclusiviteit en sociaaleconomische verhoudingen. Iedere transitie brengt complexe opgaven met zich mee, die onderling sterk verweven zijn qua ruimte én qua proces.

De ambities die op nationaal niveau worden vastgesteld, moeten vervolgens op wijkniveau integraal worden gerealiseerd. Dat vergt samenwerking tussen overheden en samenleving. Het ontwerpend onderzoek is uitgevoerd door PosadMaxwan en TNO, in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken, en biedt kennis en inzichten over een samenhangende ruimtelijke wijkaanpak.

Zes transities, één integrale wijkaanpak

Energie

systeemsprong naar aardgasvrij / energieneutraal

Mogelijke aanleidingen:
sectoraal spoor: verduurzaming
wijk link met beheer: vervanging kabels en leidingen

Enkele transitieopgaven:
woningen van het gas af / warmtenetten aanleggen energievraag verminderen gebouwen isoleren hernieuw-bare energie opwekken elektriciteitsnet verzwaren restwarmte gebruiken voor warmtevraag

Klimaatadaptatie

systeemsprong naar een klimaatbestendige omgeving

Mogelijke aanleidingen:
sectoraal spoor: fysieke wijkaanpassing / -vernieuwing link met beheer: buffercapaciteit riool, groen onderhoud

Enkele transitieopgaven:
wijk ontharden klimaat-adaptieve tuinen aanleggen groenoppervlak vergroten waterbuffers creëren funderingsproblemen aanpakken

Natuurinclusiviteit

systeemsprong naar een natuurinclusieve omgeving

Mogelijke aanleidingen:
sectoriaal spoor: fysieke wijkaanpassing / -vernieuwing link met beheer: onderhoud groenblauwstructuur

Enkele transitieopgaven:
continu groenblauw netwerk creëren groenoppervlak vergroten verharde oppervlakken vergroenen (gevels, daken) kruidenrijke bermen creëren waterkwaliteit verbeteren

Verstedelijking

systeemsprong naar een toekomstbestendige, duurzame gebouwde omgeving

Mogelijke aanleidingen:
sectoraal spoor: fysieke wijkaanpassing / -vernieuwing link met beheer: onderhoud gebouwen

Enkele transitieopgaven:
woningen renoveren, bouwen gebouwen transformeren voorzieningenstructuur verbeteren/ uitbreiden woningen levensloopbestendig maken

Mobiliteit

systeemsprong naar schone, slimme en andere mobiliteit

Mogelijke aanleidingen:
sectoraal spoor: fysieke wijkaanpassing / -vernieuwing link met beheer: wegdek vernieuwen

Enkele transitieopgaven:
autoluw gebied realiseren logistiek (de)centraliseren parkeer- en mobiliteitshubs creëren deelmobiliteit stimuleren fietsnetwerk voltooiën meer ruimte voor voetgangers

Sociaaleconomisch

(systeem)sprong naar een leefbare, veilige, gezonde, sociale omgeving

Mogelijke aanleidingen:
sectoraal spoor: versterking sociale structuur link met beheer: aanpak openbare ruimte

Enkele transitieopgaven:
sociale cohesie versterken gezondheid bevorderen en beweging stimuleren werkgelegenheid vergroten veilige omgeving creëren

Zwaan Kleefaanpak voor transitieopgaven

De reden om met een wijk aan de slag te gaan verschilt: het riool moet worden vervangen, er zijn sociaalmaatschappelijke uitdagingen, de gebouwen in een wijk zijn toe aan een onderhoudsbeurt, et cetera. Die cycli kunnen gekoppeld worden aan transitieopgaven, die in de komende jaren gerealiseerd moeten worden. De beperkte hoeveelheid beschikbare ruimte, geld, menskracht en draagvlak van bewoners om opgaven te realiseren vereist

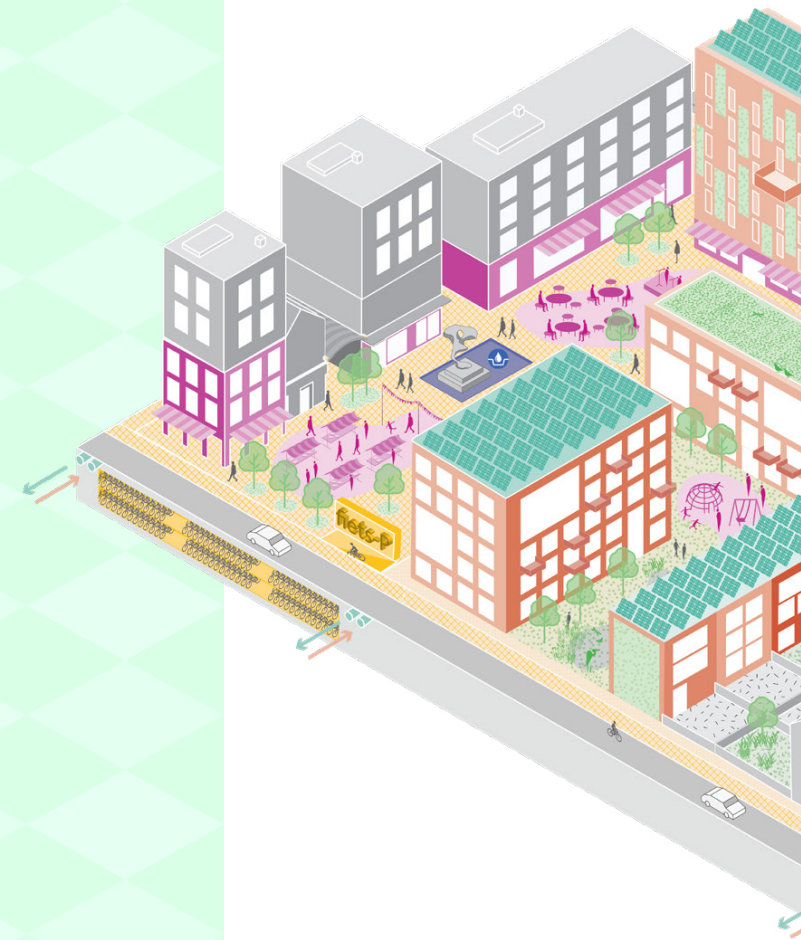
een integrale aanpak qua ruimte én proces. De praktijk vraagt daarom om aanknopingspunten bij het afstemmen van belangen en het maken van onderbouwde keuzes. De Zwaan Kleefaanpak maakt het mogelijk om een hiërarchie tussen opgaven aan te brengen; enkele opgaven worden zo leidend in de aanpak, andere gaan mee in de stroom van de transitie.

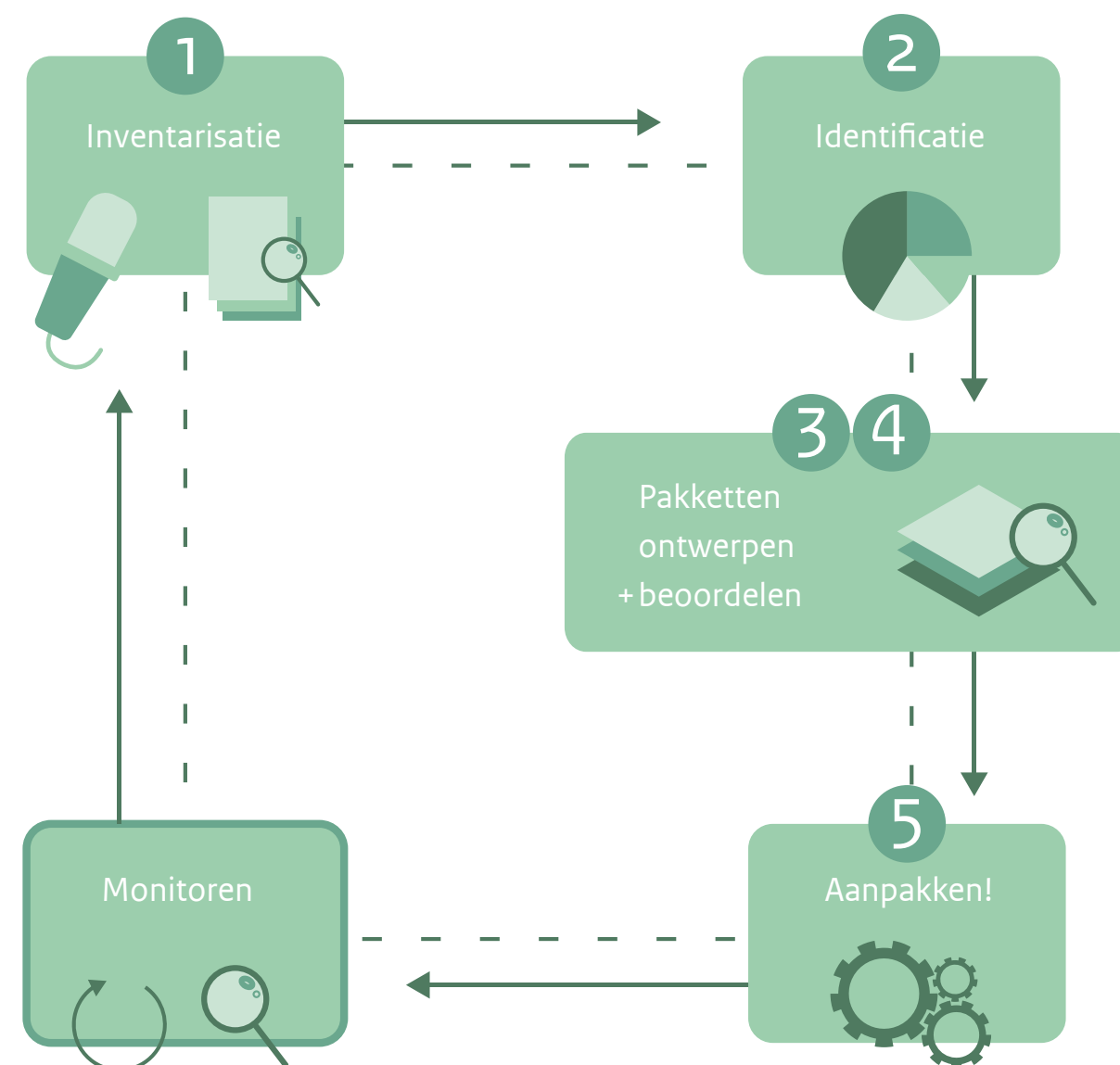
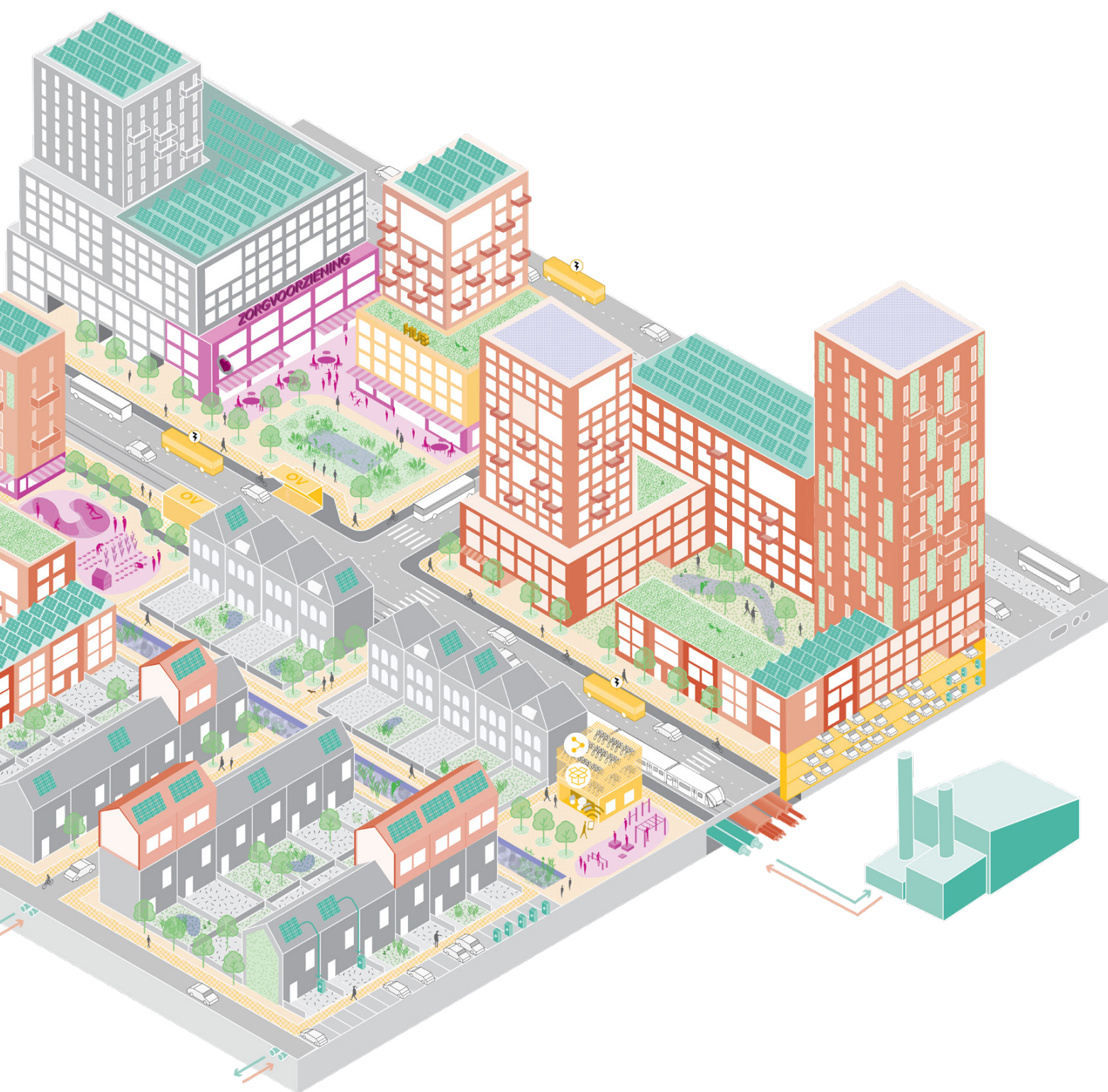
Transitieopgaven integraal laten landen in een wijk

De ruimte om meerdere transitieopgaven in te passen in een wijk is vaak beperkt. Dat vraagt om een integrale aanpak en een zorgvuldige, multifunctionele inzet van die ruimte. Zo kan een mobiliteitshub ook dienen als buurtbatterij om energie voor elektrische auto's op te slaan. De aanwezigheid van een hub maakt het vervolgens mogelijk om de hoeveelheid verharding voor auto's te beperken en meer ruimte voor waterinfiltratie te creëren in het straatprofiel.

Die ruimte dient niet alleen opgaven met betrekking tot klimaatadaptatie, maar kan ook bijdragen aan de natuurinclusiviteit in een wijk. Zo zijn er enorm veel oplossingsrichtingen te bedenken die aan meerdere transities én een efficiënte benutting van ruimte bijdragen, deels voortkomend uit bestaande wijken.

Methode voor de wijkaanpak: afstemming qua ruimte én proces

Integraal werken vraagt om het identificeren en afwegen van belangen. Daarvoor is een ruimtelijke en procesmatige inventarisatie van de wijk nodig. Hoe beter ruimte en proces verweven worden, hoe groter de slagingskans van een wijkaanpak. Dan wordt het mogelijk om daadwerkelijk stadsontwikkeling en beheer te koppelen, gezamenlijk te kiezen voor een centrale of decentrale

aanpak en om gezamenlijk te besluiten in hoeverre een transitieopgave binnen een wijk moet worden aangepakt. Enerzijds wordt gekeken welke opgaven ruimtelijk leidend zijn en welke oplossingsrichtingen passen bij de visie voor de wijk; anderzijds wordt gekeken naar mogelijke koppelingen in beheercycli, de dynamiek bij bewoners en overige stakeholders, en beschikbare financiering.

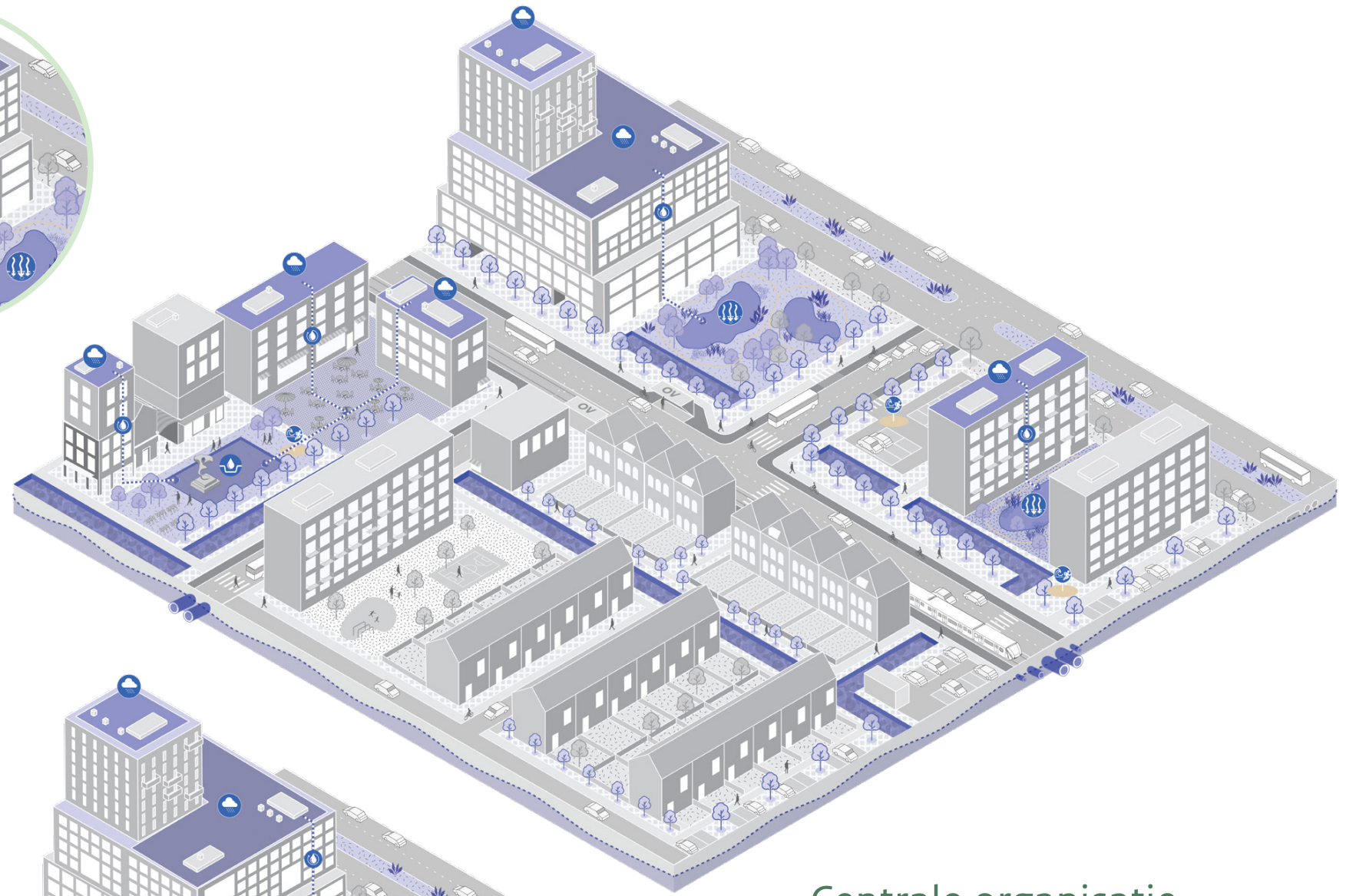
Ruimtelijke impact van klimaatadaptatie

Iedere transitie betekent een systeemverandering, wat impact op ieder schaalniveau heeft. Hoe groot deze ruimtelijke impact is en waar deze terecht komt, is afhankelijk van hoe we het nieuwe systeem organiseren.

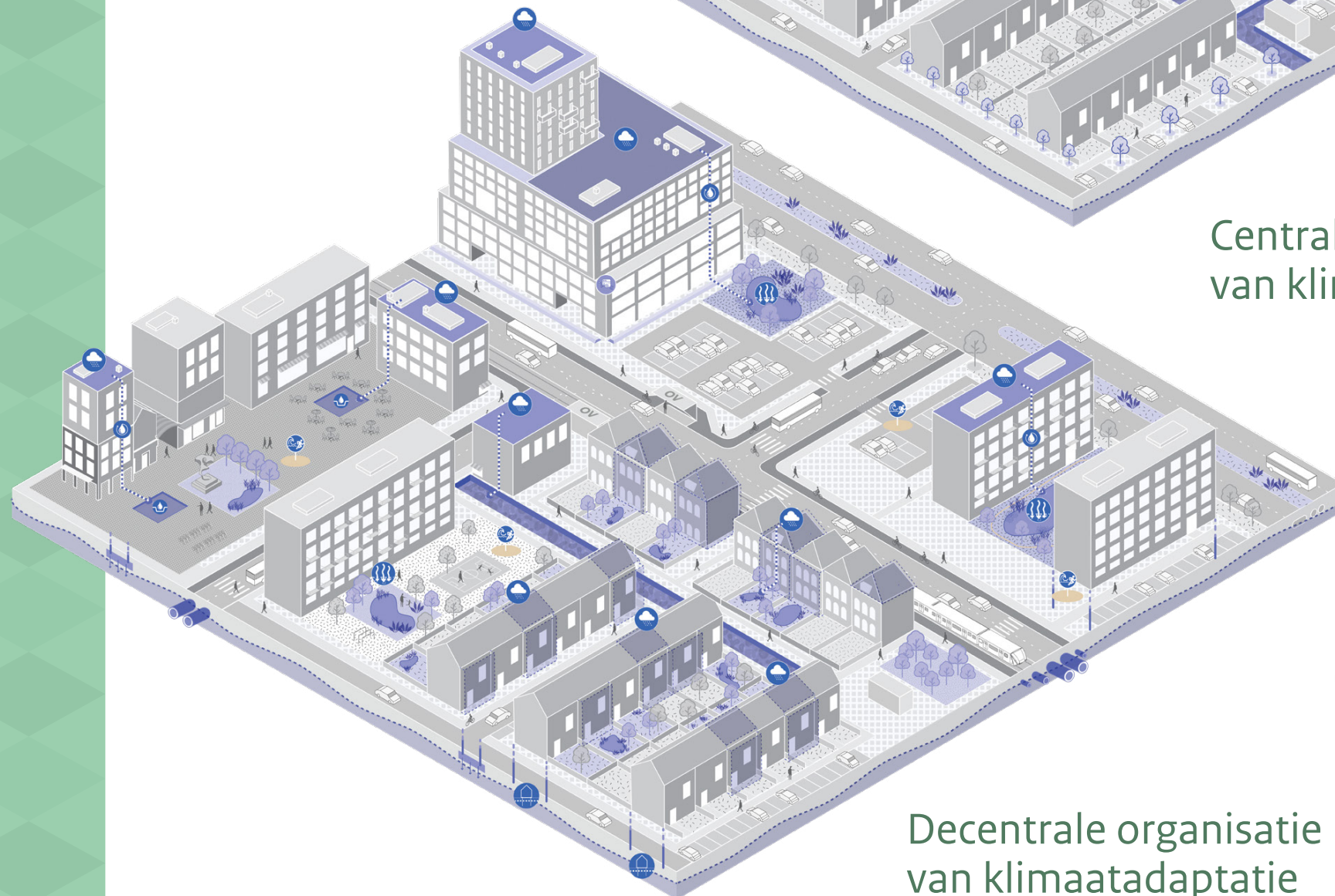
Qua organisatie hebben wijken nu al veel gemeen, ondanks dat de ene centrumwijk in Amsterdam ligt en een andere bloemkoolwijk in Assen.

We zien namelijk altijd een hiërarchie in wegen: van de grotere wegen in een wijk, waar meerdere modaliteiten samen (kunnen) komen tot aan de kleinere buurtstraatjes. Eenzelfde hiërarchie zien we in de ondergrond met grotere leidingen onder de grotere wegen, met aftakkingen naar de kleinere 'buurtkamers'.

Ook qua functies en groenstructuren zijn er patronen te zien: van de grotere winkels en stadsparken langs grotere wegen, tot aan een bakkerij en een 'pocketpark' op de hoek van de straat. Dat heeft gevolgen voor de ruimtelijke impact van transitieopgaven in een wijk, waarbij keuzes worden gemaakt op basis van de ruimtelijke en procesmatige benadering van de wijkaanpak.

Centrale organisatie van klimaatadaptatie

Decentrale organisatie van klimaatadaptatie

